

Sygn. akt II Ca 1039/22

POSTANOWIENIE

Dnia 31 października 2022 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział II Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodnicząca: sędzia Ewa Blumczyńska

Protokolant: st.prot.sąd. Patrycja Hencel

po rozpoznaniu w dniu 25 października 2022 r.

na rozprawie

sprawy z wniosku K. S.

przy uczestnictwie B. P., D. M., M. A.

o stwierdzenie nabycia spadku po M. S. (1) i M. S. (2)

na skutek apelacji wnioskodawcy

od postanowienia Sądu Rejonowego we Wrześni

z dnia 28 kwietnia 2017 r.

sygn. akt I Ns 1549/15

postanawia:

I. zmienić zaskarżone postanowienie w ten sposób, że:

- w pkt 1 stwierdzić, iż spadek po M. S. (1) zmarłym 12 marca 1995r. w K., w ostatnim miejscu zamieszkania na podstawie testamentu ustnego z dnia 05 marca 1976 r. sporządzonego w K. nabyły jego dzieci : I. S.

i M. A. po 1/2 części;

- w pkt 2 stwierdzić, iż spadek po M. S. (2) zmarłej 05 lipca 2000r. w K., w ostatnim miejscu zamieszkania na podstawie testamentu ustnego z dnia 05 marca 1976 r. sporządzonego w K. nabyły jej dzieci : I. S. i M. A. po 1/2 części;

- pkt 3 nadać treść: kosztami postępowania obciążyć wnioskodawcę i uczestniczki postępowania w zakresie kwot uiszczonych;

II. kosztami postępowania apelacyjnego i zażaleniowego obciążyć wnioskodawcę i uczestniczki postępowania w zakresie kwot uiszczonych.

Ewa Blumczyńska

UZASADNIENIE

Wnioskodawca K. S. wniósł o stwierdzenie nabycia spadku po M. S. (1) i M. S. (2) na podstawie ich wspólnego testamentu, który został otwarty i ogłoszony w sprawie o sygn. akt I Ns 176/01 przez ich dzieci : I. S., M. A. i B. P.

oraz zasądzenie od wszystkich uczestników na jego rzecz kosztów postępowania, w tym za zastępstwo procesowe wg. norm przepisanych.

Uczestniczka postępowania D. M. wniosła o stwierdzenie nabycia spadku po wskazanych we wniosku spadkodawcach na podstawie dziedziczenia ustawowego.

Postanowieniem z dnia 28 kwietnia 2017r. Sąd Rejonowy we Wrześni :

1. stwierdził, że spadek M. S. (1) zmarłym 12 marca 1995r. w K., gdzie ostatnio stale zamieszkiwał na podstawie ustawy nabyli :

- żona M. S. (2) w 5/20 częściach;

- dzieci : D. M., L. S., M. A., I. S. i B. P.

Każdy z nich po 3/20 części;

2. stwierdził, że spadek M. S. (2) zmarłej 05 lipca 2000r. w K., gdzie ostatnio stale zamieszkiwała na podstawie ustawy nabyły dzieci : D. M., L. S., M. A., I. S. i B. P. każdy z nich po 1/5 części;

3. kosztami postępowania obciążył wnioskodawcę i uczestników w zakresie kosztów faktycznie przez ich poniesionych, uznając je za uiszczone w całości.

Podstawą powyższego rozstrzygnięcia były następujące ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego:

M. S. (1) zmarł 12 marca 1995r. w K., gdzie ostatnio stale zamieszkiwał. Jako spadkobierców ustawowych pozostawił żonę M. S. (2) i pięcioro dzieci : L. S., M. A., I. S., B. P. i D. M..

M. S. (2) zmarła 05 lipca 2000r. w K., gdzie ostatnio stale zamieszkiwała. Jako spadkobierców ustawowych pozostawiła pięcioro dzieci : L. S., M. A., I. S. i B. P. i D. M..

Syn I. S. zmarł 24 kwietnia 2004r. pozostawiając jako spadkobiercę ustawowego jedynego syna K. S..

Uprzednio nie toczyło się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po M.

S. ani po M. S. (2) oraz żaden z ich spadkobierców nie odrzucił i nie zrzekał się po nich spadku oraz nie został wydziedziczony a także nie podejmowali czynności związanych ze spadkiem po rodzicach przed notariuszem.

W dniu 08 lipca 1976r. spadkodawca M. S. (1) sporządził testament notarialny w który do całości spadku powołał córkę D. S.. Testament ten odwołał aktem notarialnym w dniu 21 kwietnia 1980r.

W dniu 05 marca 1986r. M. S. (1) i M. S. (2) w swoim mieszkaniu w obecności dwóch świadków - urzędników z Urzędu Miasta i Gminy K. w osobach : M. S. (3) i H. K. wyrazili swoją wolę, że będąc w pełni świadomi i działając z własnej i nieprzymuszonej woli na wypadek śmierci postanowili przekazać na rzecz ich dzieci nieruchomości położoną przy ul. (...) w K. : synowi I. S. 1/2 działki zapisanej w księdze wieczystej o nr (...) o łącznej powierzchni 956 m², 1/2 budynku mieszkalnego od strony północnej oraz 1/2 budynku gospodarczego, córce M. A. 1/2 działki zapisanej w księdze wieczystej o nr (...) o łącznej powierzchni 956 m², 1/2 budynku mieszkalnego od strony południowej oraz 1/2 budynku gospodarczego, ponadto wszelkie mienie ruchome przekazać córce B. P..

Testament ten po sporządzeniu został odczytany i podpisany. W dniu jego sporządzenia spadkodawcy byli sprawni psychicznie, nie leczyli się na żadne choroby przewlekłe bądź choroby zagrażające ich życiu oraz nie obawiali się śmierci Urzędnicy stawili się do miejsca zamieszkania spadkodawców po wcześniejszym uzgodnieniu terminu spotkania w Urzędzie Gminy przez M. S. (1). Spadkodawcy byli sprawni manualnie i mogli pisać.

Przy powyższych ustaleniach faktycznych Sąd Rejonowy zważył, co następuje :

W niniejszej sprawie spadkodawcy złożyli oświadczenie woli „wspólnie”, które przejawiało się tym, że w protokole sporządzenia ich testamentu ani razu nie użyto określenia z którego wynikałoby, iż którykolwiek ze „spadkobierców” (winno być spadkodawców) cokolwiek powiedział lub oświadczył samodzielnie.

W tym kontekście Sąd Rejonowy powołując się na uregulowanie zawarte w art. 942 kc w brzmieniu obowiązującym na dzień śmierci spadkodawców tj. 01 sierpnia 1985r. wskazał, że testament może zawierać rozporządzenie tylko jednego spadkodawcy. Przy tym, że zgodnie z art. 951 kc spadkodawca mógł sporządzić testament także w ten sposób, że obecności dwóch świadków oświadczy swoją ostatnią wolę ustnie wobec przewodniczącego lub innego stale urzędującego członka prezydium gromadzkiej rady narodowej, miejskiej (dzielnicowej) rady narodowej lub rady narodowej osiedla albo wobec sekretarza gromadzkiego a oświadczenie spadkodawcy spisuje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Poza tym, że protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności dwóch świadków oraz, iż powinien być podpisany przez spadkodawcę, przez osoby wobec której wola została oświadczona oraz przez świadków.

W świetle powyższego Sąd Rejonowy stwierdził, że protokół zawierający złożone przez spadkodawców oświadczenie nie został im odczytany – ponieważ takiego protokołu nie sporządzono. Przy tym pomimo zeznań urzędników, że na pewno spadkodawcy osobno składali oświadczenia woli to w takiej sytuacji wątpliwości Sądu wzbudzały zwroty „postanowili”, „postanawiamy” „przekazać” oraz, iż protokół nie zawiera ani jednego sformułowania z którego wynikałoby o czym decyduje M. S. (1) a o czym M. S. (2).

W ocenie Sądu Rejonowego nie było również podstaw do traktowania oświadczeń woli spadkodawców z dnia 05 marca 1988r. jako testamentów szczególnych. Nie istniała bowiem w chwili ich składania obawa rychłej śmierci. Urzędnicy byli umówieni na wizytę w konkretnym dniu i nie wystąpiły żadne szczególne okoliczności, które uzasadniałyby sporządzenie testamentu w tym właśnie dniu. Nadto spadkodawcy nie chorowali a czynność ta była uprzednio przygotowana. Przy tym zgodnie z art. 955 kc testament szczególny traci moc z upływem sześciu miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniałyby niezachowanie formy testamentu zwykłego, chyba, że spadkodawca zmarł przed upływem tego terminu.

W tym kontekście Sąd Rejonowy wskazał, że pomimo otwarcia i ogłoszenia testamentu z 05 marca 1986r. w dniu 09 maja 2001r. to przez następne 14 lat nie został złożony wniosek o stwierdzenie nabycia spadku, pomimo, iż w jego skład wchodziła nieruchomości.

Także w ocenie Sądu Rejonowego nie mogło być mowy o jakiegokolwiek konwersji testamentu alograficznego na testament ustny. Powołując się na uchwałę z 22 marca 1971r. w której Sąd Najwyższy przyjął, że nieważność testamentu przewidzianego w art. 951§1 kc spowodowana „zachowaniem” (winno być niezachowaniem) obowiązującego przepisu prawa, może być uznana za okoliczność szczególną w rozumieniu art. 952§1 kc uzasadniająca potraktowanie oświadczenia ostatniej woli złożonego przez spadkodawcę jako testamentu ustnego Sąd Rejonowy podniósł, że brak było jednoczesnej obecności trzech świadków. Jednocześnie, że nie można było przypisać : M. S. (1) roli świadka testamentu ogłoszonego przez M. S. (2) a M. S. (2) roli świadka testamentu ogłoszonego przez M. S. (1) bowiem w zaistniałej sytuacji nie doszło do ogłoszenia takiego oświadczenia ani przez M. S. (1) ani przez M. S. (2). Przy tym, że świadek testamentu powinien wiedzieć, iż taka rolę pełni bądź winna być mu chociażby zasygnalizowana. Natomiast istotą ich czynności w dniu 05 marca 1986r. było sporządzenie testamentu a nie pełnienia roli świadka tej czynności. Nadto, że trudno byłoby również uznać, że doświadczeni urzędnicy sporządzili protokół niezgodnie z przebiegiem czynności. Podsumowując Sąd Rejonowy podniósł, że w zaistniałej sytuacji można dojść do wniosku, że protokół został spisany bez wygłaszania jakichkolwiek oświadczeń przez spadkodawców, bo gdyby taka sytuacja miała miejsce to urzędnicy potrafiliby zaprotokołować treść ich oświadczeń, bo mają i mieli wiedzę w tym zakresie.

W związku z tym Sąd Rejonowy powołując się na uregulowanie zawarte w art. 926§2 kc zgodnie z którym dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy spadkodawca nie powołał spadkobiercy albo żadna z osób, które

powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą oraz art. 931§1 kc określającym, iż w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek i dziedziczą oni w częściach równych a część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku orzekł jak w pkt 1 i 2 postanowienia.

Jako podstawę rozstrzygnięcia o kosztach postępowania Sąd Rejonowy wskazał art. 520 §1 kpc.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia złożył wnioskodawca zaskarżając postanowienie w całości.

Jako zarzuty apelacyjne wskazał :

1. naruszenie art. 233 §1 kpc które miało wpływ na treść zaskarżonego postanowienia poprzez :

- błędną ocenę materiału tj. zeznań świadków M. S. (3) oraz A. S. i odmowa uznania zeznań tych za wiarygodne w zakresie w którym potwierdzały, iż spadkodawcy M. i M. składali w dniu 05 marca 1986r. swoją ostatnią wolę osobno;

- zaniechanie wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego zebranego w sprawie i wyprowadzenie wniosku z niego niewynikającego, a mianowicie, że spadkodawcy M. S. (1) oraz M. S. (2) dnia 05 marca 1986r. nie dokonali rozporządzenia testamentowego;

- przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i odmowę wiarygodności i mocy dowodowej zeznań świadków M. S. (3) oraz A. S. tylko dlatego, że nie pamiętali szczegółów czynności, która miała miejsce 31 lat temu;

- wyprowadzenie z materiału dowodowego wniosków z niego niewynikających tj. że 05 marca 1986r. nie doszło faktycznie do ogłoszenia testamentu przez M. S. (1) ani przez M. S. (2), podczas gdy z zeznań świadków M. S. (3) oraz A. S. fakt ten wynika;

- pominięcie wytycznych uchwały składu 7 Sędziów Sądu Najwyższego z 22 marca 1971r., podczas gdy wytyczne te znajdują zastosowanie w niniejszej sprawie;

- przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i uznanie, że spadkodawcy mieli wiedzę, że testamenty nie są ważne i odstąpili od przeprowadzenia sprawy o stwierdzenie nabycia spadku, podczas gdy otwarcie tego testamentu nastąpiło bez uczestnictwa spadkobierców, za wyjątkiem M. A., która takiej wiedzy również nie miała;

2. naruszenie przepisów prawa materialnego :

- art. 926 §2 kc poprzez jego nieprawidłowe zastosowanie i uznanie, że w niniejszej sprawie spadkodawcy M. S. (1) i M. S. (2) nie powołali spadkobiercy, a w konsekwencji doszło do dziedziczenia ustawowego, podczas gdy rozporządzili swoją ostatnią wolą w dniu 05 marca 1986r. powołując do całości spadku spadkobierców – I. S., M. A. oraz B. P.;

- art. 951 kc poprzez jego niezastosowanie i uznanie, że w niniejszej sprawie nie doszło do złożenia przez spadkodawców M. S. (1) oraz M. S. (2) ostatniej woli w formie ustanej w obecności sekretarza gminy i dwóch świadków.

Przy powyższych zarzutach apelujący ostatecznie precyzując wniosek na rozprawie przed Sądem Okręgowym w dniu 25 października 2022r. wniósł o stwierdzenie, że spadek po M. S. (1) na podstawie testamentu ustnego nabył jego syn I. S.

i córka M. A. oraz spadek po M. S. (2) na podstawie testamentu ustnego nabył jej syn I. S. oraz córka M. A.. Nadto o zasądzenie od uczestniczki postępowania D. M. kosztów postępowania za I i II instancję wg. norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację uczestniczka postępowania D. M. wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu apelacyjnym.

Postanowieniem z dnia 16 lipca 2018r. Sąd Okręgowy w Poznaniu uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu we Wrześni do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Na skutek zażalenia uczestniczki D. M. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu z 16 lipca 2018r., pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

Sąd Okręgowy ustalił i zważył, co następuje :

Apelacja okazała się uzasadniona.

Na wstępie zaznaczenia wymagało, że pomimo sformułowania przez apelującego zarzutów wywodzonych z naruszenia prawa procesowego to istotne dla przedmiotowego rozstrzygnięcia ustalenia faktyczne zasadniczo były bezsporne między uczestnikami postępowania. Wynikało z nich, że spadkodawca M. S. (1) zmarł 12 marca 1995r. w K., gdzie ostatnio stale zamieszkiwał. Jako spadkobierców ustawowych pozostawił żonę M. S. (2) i pięcioro dzieci :L. S., M. A., I. S., B. P. i D. M.. Poza tym, że M. S. (2) zmarła 05 lipca 2000r. w K., gdzie ostatnio stale zamieszkiwała. Jako spadkobierców ustawowych pozostawiła pięcioro dzieci : L. S., M. A., I. S. i B. P. oraz D. M.. Syn I. S. zmarł 24 kwietnia 2004r. pozostawiając jako spadkobiercę ustawowego jedyne go syna K. S. (wnioskodawcę w niniejszym postępowaniu).

W trakcie trwania postępowania apelacyjnego zmarła uczestniczka L. S. po której spadek na podstawie dziedziczenia ustawowego nabyły jej siostry D. M. i M. A. po 1/2 części (uczestniczki niniejszego postępowania).

(dowód : postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku z 06 maja 2022r. w sprawie o sygn. akt I Ns 297/20 k. 276 akt).

W niniejszym postępowaniu Sąd Okręgowy doprecyzował pozostałe ustalenia faktyczne, które zasadniczo nie były również kwestionowane w apelacji a mianowicie, że w dniu 09 maja 2001r. w Sądzie Rejonowym we Wrześni otwarto i ogłoszono testament spadkodawców: M. S. (1) i M. S. (2) oznaczonego datą 05 marca 1986r. o treści :

„W obecności Sekretarza Urzędu Miasta i Gminy w K. A. S. oraz dwóch świadków - M. S. (3)... i H. K....

Testatorzy M. S. (1)... M. S. (2)... postanowili wyrazić swoją wolę w treści następującej : w pełni świadomi i działając z własnej i nieprzymuszonej woli na wypadek śmierci postanawiamy : przekazać na rzecz naszych dzieci nieruchomość położoną przy ul. (...) w K. i tak : synowi I. S. 1/2 działki zapisanej w księdze wieczystej o nr (...) o łącznej powierzchni 956 m², 1/2 budynku mieszkalnego od strony północnej oraz 1/2 budynku gospodarczego, córce M. A. 1/2 działki zapisanej w księdze wieczystej o nr (...) o łącznej powierzchni 956 m², 1/2 budynku mieszkalnego od strony południowej oraz 1/2 budynku gospodarczego, ponadto wszelkie mienie ruchome przekazać córce B. P....”

Na tym testamencie odnotowano, że „został sporządzony w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach w obecności dwóch świadków bez udziału osób postronnych. Poza tym, że „testament po sporządzeniu został odczytany i podpisany.”

(dowód : „Testament” k.5 akt I Ns 176/01)

Sekretarz Urzędu Miasta i Gminy w K. A. S. i M. S. (3) przebyli do miejsca zamieszkania spadkodawców M. S. (1) i M. S. (2) związku z zamiarem złożenia przez nich oświadczenia swojej ostatniej woli. Podczas składania przez nich oświadczeń obecny był oprócz A. S.

i M. S. (3) również sąsiad H. K.. Każdy ze spadkodawców osobno składał swoje oświadczenie. Notował je A. S.. Następnie odczytał je każdemu ze spadkodawców. W oparciu o nie M. S. (3) sporządziła protokół pismem

maszynowym, który został przed podpisaniem przez spadkodawców i świadków odczytany. Z uwagi na tożsamość treści obu oświadczeń woli spadkodawców sporządzono jeden dokument.

(dowód: zeznania świadków k. 174 akt : A. S. – nagranie rozprawy z 06.07.2018r. i zeznania świadka M. S. (3) - nagranie rozprawy z 06.07.2018r. płyta CD k. 175 akt).

Nie kwestionowanym również w apelacji były pozostałe ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy, że oboje spadkodawcy byli sprawni psychicznie, nie leczyli się na żadne choroby przewlekłe bądź choroby zagrażające ich życiu oraz nie obawiali się śmierci. Urzędnicy stawili się w ich miejscu zamieszkania po wcześniejszym uzgodnieniu terminu spotkania w Urzędzie Gminy przez M. S. (1). Spadkodawcy byli sprawni manualnie i mogli pisać.

Przy powyższych ustaleniach faktycznych za zasadny Sąd Okręgowy uznał zarzut naruszenia prawa materialnego sformułowanego na gruncie art. 926 §2 kc przez jego niewłaściwe zastosowanie i rozstrzygnięcie o nabyciu spadku według porządku ustawowego, pomimo złożenia w toku postępowania spadkowego dokumentu stanowiącego „testament” alograficzny. Natomiast Sąd Rejonowy prawidłowo przyjął, że w sprawie znajdują zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego w brzmieniu obowiązującym na dzień śmierci spadkodawców. Poza tym, że zgodnie z art. 942 kc testament może zawierać rozporządzenie tylko jednego spadkodawcy. Nadto, że zgodnie z art. 951 kc spadkodawca mógł sporządzić testament także w ten sposób, że w obecności dwóch świadków mógł oświadczyć swoją ostatnią wolę ustnie wobec przewodniczącego lub innego stale urzędującego członka prezydium gromadzkiej rady narodowej, miejskiej (dzielnicowej) rady narodowej lub rady narodowej osiedla albo wobec sekretarza gromadzkiego a oświadczenie spadkodawcy podlegało spisaniu w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Przy tym, że protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności dwóch świadków oraz, iż powinien być podpisany przez spadkodawcę, przez osoby wobec której wola została oświadczona oraz przez świadków.

W tym kontekście Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu Rejonowego powołującego się na uregulowanie zawarte w art. 942 kc, że testament może zawierać rozporządzenie tylko jednego spadkodawcy. Natomiast naruszenie zakazu wynikającego z komentowanego przepisu powoduje, jak przyjmuje się w literaturze bezwzględna nieważność dokonanych rozrządzeń

(komentarz do art. 942 kc : M. Pazdan, w: Pietrzykowski, Komentarz KC, t. II, 2021; E. Skowrońska-Bocian, J. Wierciński, w: Gudowski, Komentarz KC, t. VI, 2017).

W związku z tym należało rozważyć – jak słusznie podniósł apelujący – stwierdzenie faktu dokonania dwóch odrębnych testamentów. W tym zakresie - powołując się na praktykę orzecniczą Sądu Najwyższego wskazując, że „zakaz sporządzania testamentów wspólnych nie wyklucza uznania oświadczeń woli złożonych łącznie przez dwoje spadkodawców w formie testamentu alograficznego za dwa oddzielne testamenty ustne" ((vide : uchwała 12.12.1972 r., III CZP 88/72, publik. Legalis, postanowienie z 12.02.1997r. II CKN 4/97 publik. Legalis; postanowienie z 24.03.1998 r., I CKU 6/98 publik. Legalis odnoszące się do testamentów sporządzonych w ramach art. 952 kc) oraz literaturę (komentarz do art. 942 kc : np. w Gutowski t.III, 2022 wyd.3 Sokołowski, Żok). W omawianym zakresie istotnym bowiem pozostało, że nieświadomość skutku w postaci nieważności sporządzonego testamentu sprawia, że spadkodawca pozostaje w błędnym przekonaniu o zgodnym z prawem rozrządzeniu i stanowi szczególną okoliczność uniemożliwiającą zachowanie zwykłej formy testamentu. (tak : Sąd Najwyższy w uchwale z 22.03.1971r. III CZP 91/70 publik. Legalis i np. w postanowieniu z 17.03 2004r. II CK 67/03 publik. Legalis).

W niniejszej sprawie okolicznością szczególną w rozumieniu art. 952§1 kc dla dokonania konwersji wspólnego testamentu alograficznego spadkodawców zawierającego rozporządzenia majątkiem na wypadek ich śmierci jako ich odrębnych testamentów ustnych było niezachowanie ze strony właściwego funkcjonariusza Miasta i Gminy w K. przepisu prawa i pomimo złożenia dwóch odrębnych oświadczeń przez każdego ze spadkodawców – sporządzenie zgodnie z art. 951§1 kc przez funkcjonariusza protokołu z przeprowadzonych czynności w sposób, który dawał podstawy do przyjęcia, że pomimo zakazu z art. 942 w zw. z art. 941 kc sporządzony został testament wspólny.

Jak wynika z ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Okręgowy funkcjonariusze sporządzając protokół we wskazanej formie kierowali się tożsamością treści tego rozrządzenia, nie uwzględniając, iż zostały złożone odrębne rozrządzenia testamentowe spadkodawców. Niemniej w konsekwencji dało to podstawę do stwierdzenia spełnienia przesłanki dopuszczalności sporządzenia testamentu szczególnego, jakim jest testament ustny i w ten sposób złagodzenia skutku tej nieważności.

Drugą przesłanką przyjęcia powyższej koncepcji sporządzenia testamentu ustnego stanowił związek przyczynowy między okolicznością szczególną, w danym wypadku między spowodowaną w wyżej określony sposób nieważnością testamentu zwykłego – alograficznego o którym mowa w art. 951 kc a niemożliwością lub co najmniej utrudnieniem w zachowaniu zwykłej formy testamentu. Otóż wybór przez spadkodawców formy testamentu zwykłego z art. 951 kc uniemożliwił im zachowanie dwóch pozostałych form testamentu zwykłego (własnoręcznej lub formy aktu notarialnego). Natomiast nieważność testamentu alograficznego, wywołana zaniedbaniem funkcjonariusza publicznego, który niewątpliwie miał obowiązek czuwać nad zachowaniem warunków formalnych testamentu i ujawnienie się dopiero po śmierci spadkodawców omawianego uchybienia, jest tak doniosły dla zainteresowanych, że usprawiedliwia w pełni ocenę, że jej spowodowanie stanowi nie tylko okoliczność szczególną w rozumieniu art. 952 § 1 kc, ale również pozostającą w związku przyczynowym z niesporządzeniem testamentu w innej formie. Przy tym dopóki spadkodawca jest w stanie nieświadomości - co do nieważności sporządzonego testamentu alograficznego, dopóty nie ma on możliwości sporządzenia zgodnie z prawem testamentu zwykłego, co powoduje zawieszenie biegu sześciomiesięcznego terminu, o którym mowa w art. 955 kc (tak : uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z 22 marca 1971 r., III CZP 91/70, uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1974 r., III CZP 19/74, z dnia 9 lutego 1981 r., III CZP 68/80, z dnia 22 marca 1982 r., III CZP 5/82, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1997 r., II CKU 4/97 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2015 r., III CSK 16/15) publik. w Legalis).

Przy tym Sąd Okręgowy opierając się na utrwalonym stanowisku Sądu Najwyższego miał na uwadze, że słowo „testament” zostało w art. 942 kc użyte w znaczeniu „dokumentu”. Jeżeli każdy ze spadkodawców złożył oświadczenie swojej ostatniej woli przy jednoczesnej obecności trzech świadków, to sporządzone zostały dwa oddzielne testamenty ustne. Oświadczenie każdego testatora zachowuje, jako rozporządzenie ostatniej woli, swoją samodzielność i brak jest - tak jak ma to miejsce w przypadku dokumentu - substratu łączącego mechanicznie kilka rozporządzeń w jeden akt. Na ważność testamentu ustnego nie wpływa okoliczność, że ustne oświadczenia ostatniej woli zostały złożone w tym samym czasie, miejscu i wobec tych samych świadków, że zostały powiązane treściowo, ani nawet okoliczność czy zostały złożone po kolei czy na przemian (tak : Sąd Najwyższy w postanowieniu z 09 września 2021r. V CSKP 117/21 i powołanych orzeczeniach tamt. Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 1960 r., II CR 539/60, OSN 1961, nr 2, poz. 55 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2001 r., III CKN 396/00, niepubl.).

Przedmiotowy protokół z przyjęcia oświadczenia spadkodawców zawiera dwa oświadczenia spadkodawców. Spełnia zatem wszystkie wymogi art. 952 § 2 kc, w tym związane z podaniem miejsca i daty oświadczenia spadkodawców oraz daty i miejsca sporządzenia pisma, opatrzeniem „protokołu” podpisami spadkodawców i dwóch świadków - co oznaczało, że wszystkie niezbędne elementy z powyższego przepisu zostały spełnione i nie zachodziła podstawa do stwierdzenia treści testamentów na zasadach wynikających z art. 952 § 3 kc.

W tym kontekście Sąd Okręgowy przystępując do wykładni testamentów przy zachowaniu wymogów z art. 948 §1 kc a zatem przy zapewnieniu możliwie najpełniejszego urzeczywistnienia woli spadkodawców przyjął, że na skutek wystąpienia wątpliwości w kwestii znaczenia rozrządzeń testamentowych obu spadkodawców, a dokładniej wskazania przez nich trzech osób jako spadkobierców przy rozróżnieniu składników spadkowych zachodziła podstawa do czynienia rozważań na gruncie art. 961 kc. Przy tym zaznaczenia wymaga, że w niniejszych przepisach zawarte są reguły interpretacyjne, stosowane według kolejności: najpierw ogólna reguła wykładni przewidziana w art. 948 kc, a dopiero, gdy ona zawiedzie, wykładnia według reguły określonej w art. 961 kc (tak : Sąd Najwyższy w postanowieniu z 09 września 2021r., V CSKP 117/21 i przytoczonym postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2010 r., IV CSK 524/09 publik. w Legalis).

Spadkodawcy przeznaczili w testamentach swojemu synowi I. S.

i córce M. A. po 1/2 działki i 1/2 budynku odpowiednio różnie usytuowanych oraz na rzecz swojej córki B. P. „wszelkie mienie ruchome”. W świetle zgodnego oświadczenia wnioskodawcy i uczestniczki M. A. złożonych na rozprawie apelacyjnej w dniu 25 października 2022r. (nagranie płyta CD k. 301 akt), że części nieruchomości wskazanych na ich rzecz w testamentach wartościowo są tożsame oraz oświadczeniu uczestniczki B. P. złożonego na tej samej rozprawie (nagranie k. 301 akt), iż rodzice nie byli właścicielami innego majątku poza wskazanym w testamentach a ruchomości nie były wartościowe – należało poczytywać wyłącznie I. S. i M. A. za powołanych do całego spadku w równych częściach. Jednocześnie treść testamentu dała podstawę do uznania, że został w nim uczyniony zapis testamentowy na rzecz B. P. w rozumieniu art. 968 § 1 kc, która jako zapisobierca nie stała się spadkobiercą, a jedynie uzyskała pewną korzyść, kosztem majątku spadkowego.

Z przytoczonych względów Sąd Okręgowy uznając apelację za uzasadnioną zmienił rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego jak w pkt I tiret pierwszy i drugi postanowienia na podstawie art. 386 § 1 w zw. z art. 361 i art. 13 § 2 kpc.

O kosztach postępowania w postępowaniu pierwszoinstancyjnym Sąd Okręgowy orzekł, jak w pkt I tiret trzeci na podstawie art. 520 § 1 kpc, a o kosztach postępowania apelacyjnego i zażaleniowego przed Sądem Najwyższym jak w pkt II postanowienia na podstawie art. 520 § 1 w związku z art. 391 § 1 kpc nie znajdując podstaw do uwzględnienia żądań wnioskodawcy i uczestniczki D. M. w tym przedmiocie i wzajemne obciążenia powyższymi kosztami, w tym pozostałe uczestniczki. Istotnym jest bowiem, że w postępowaniu nieprocesowym obowiązuje odmienna niż w procesie zasada w przedmiocie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania. Według tej reguły każdy uczestnik ponosi koszty postępowania związane ze swym udziałem w sprawie. To oznacza, że uczestnik ponosi koszty związane z jego działaniem lub czynnościami sądu podjętymi w jego interesie. Koszty zatem poniesione przez uczestników związane z ich udziałem w sprawie nie podlegają wzajemnemu zwrotowi. Status bowiem każdego uczestnika jest niezależny i samodzielny, co oznacza, że obciążają go koszty tej czynności, której sam dokonał, jak i czynności podjętej w jego interesie, także przez sąd, na jego wniosek lub z urzędu. Zasada ta jest nienaruszalna wtedy, gdy uczestnicy są w równym stopniu zainteresowani wynikiem postępowania lub – mimo braku tej równości – ich interesy są wspólne.

Odnosząc powyższe do przedmiotu sprawy wskazać należało, że pomimo braku porozumienia uczestników tego postępowania, w tym wnioskodawcy - co do sposobu nabycia spadku po ich rodzicach I. S. i M. S. (2) to nie było podstaw do odstąpienia od generalnej zasady wyrażonej w powołanym art. art. 520 § 1 kpc i zastosowania wyjątku przewidzianego w art. 520 § 2 i § 3 kpc. W konsekwencji Sąd Okręgowy miał na względzie, że koszty związane z ich udziałem nie mogły być kwalifikowane jako podlegające wzajemnemu rozliczeniu (zwrotowi), lecz podstawą rozstrzygnięcia o nich - co do zasady musiał stanowić art. 520 § 1 kpc.

Ewa Blumczyńska